

EFFECT OF PRICES ON COMPETITIVENESS AND PRODUCT ON THE MARKET MILK

T. Mostenska, N. Sychevskii

National University of Food Technologies

Key words:	ABSTRACT
Milk Dairy products Competition Pricing methods	The main methods of pricing and factors disclosed pricing are describes for milk and milk products. The authors identified the problem of providing milk and dairy products of the Ukrainian population and shows the impact of price policy of dairy products consumption. The condition of the market of dairy products in Ukraine and the world are haracterized by authors. The paper defines the characteristics of forming prices for milk and dairy products in Ukraine and shows the evolution of the price of raw milk and retail prices for certain dairy products. The current trends in the pricing for dairy products are characterize. The authors concluded that the need for government regulation of the direction of the social protection of the population to ensure the consumption of milk and dairy products at the level of rational norms.
Article history:	
Received 01.08.2013 Received in revised form 20.08.2013 Accepted 28.08.2013	
Corresponding author: T. Mostenska E-mail: mosten@nuft.edu.ua	

ВПЛИВ ЦІНИ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПРОДУКЦІЇ НА РИНКУ МОЛОКА

Т.Л. Мостенська, М.П. Сичевський

Національний університет харчових технологій

В статті розглянуто основні методи ціноутворення та розкрито чинники формування ціни на молоко та молочні продукти. Авторами визначено проблеми забезпечення молоком та молочними продуктами населення України та показано вплив цінової політики на обсяги споживання молочних продуктів. Охарактеризовано стан ринку молочних продуктів в Україні та світі. Визначено особливості формування ціни на молоко і молочні продукти в Україні, показано динаміку цін на молоко-сировину та роздрібних цін на окремі види молочних продуктів. Охарактеризовано існуючі тенденції формування ціни на групи молочних продуктів. Зроблено висновок щодо необхідності спрямування державного регулювання на соціальний захист населення для забезпечення споживання молока і молочних продуктів на рівні раціональних норм.

Ключові слова: молоко, молочні продукти, конкуренція, методи ціноутворення.

В умовах обмеженої покупної спроможності населення ціна виступає одним із основних параметрів, які формують попит на ринку продовольства. Для завоювання прихильності споживачів виробники вимушені вдаватись до

цінової конкуренції. При цьому якщо на етапі наповнення ринку цінова конкуренція виступає одним із основних видів конкурентної боротьби, то по мірі зростання покупної спроможності населення вона заміщається конкуренцією, що спрямована на підвищення якісних характеристик товарів, випуск інноваційних товарів та товарів, які забезпечують потребу споживачів у продуктах оздоровчого та функціонального призначення.

При відсутності інноваційних проривів у товарах, що пропонуються ринку, двома основними характеристиками, які визначають конкурентність товару на ринку виступають ціна та якість.

В наукових публікаціях методи ціноутворення поділяють на:

1. Витратні — методи, які побудовано на основі визначення витрат плюс норма прибутку;

2. Методи орієнтовані на споживачів — в основі споживча цінність товару для споживача;

3. Методи орієнтовані на конкурентів — основі цінові стратегії та політики конкурентів;

4. Параметричні (нормативно-параметричні) — методи ціноутворення, що засновані на співвідношенні ціни до певного параметру товару або товарного ряду [1].

Кожний із методів ціноутворення передбачає виконання певних умов при застосуванні і повинен враховувати дію різних чинників, а саме:

- Тип ринку, на якому представлено товар або послугу;
- Рівень конкуренції на ринку;
- Стадію життєвого циклу товару;
- Масовість виробництва товару або його унікальність (індивідуальність);
- Сприйняття товару споживачем (товар повсякденного попиту, товар-символ, товар-статус);
- Рівень покупної спроможності споживачів тощо.

Методи ціноутворення доцільно використовувати відповідно до загально-організаційної стратегії, життєвого циклу товару, життєвого циклу підприємства, виду товару, характеристик споживача тощо.

Попри все розмаїття методів ціноутворення при формуванні цін на молоко і молочні продукти підприємствами використовується їх обмежена кількість. Здебільшого при визначенні ціни підприємства орієнтуються на ціни конкурентів та метод ціноутворення, побудований на визначенні витрат, в основу якого покладено параметри: витрати плюс норма прибутку. Для утримання ринкового сегменту цінова політика підприємства відіграє значну роль.

Використання цих методів ціноутворення виправдане з огляду на високий рівень конкурентної боротьби на ринку молочних продуктів, масовість ринку, віднесення молочної продукції до продукції повсякденного попиту та існування високого рівня перехресної еластичності та еластичності по доходах на ринку харчових продуктів.

Зважаючи на низький рівень доходів, що характерний для населення України, найбільш гостро стоять проблеми споживання населенням продуктів тваринництва. За статистичними даними саме за цими групами товарів

населення харчується нижче раціональних норм [2]. За період з 1990 р. споживання молока однією особою в Україні суттєво скоротилось: з 373 кг на рік у 1990 році до 215 кг у 2012 році — на 42,4 % (рис.1).

Молоко та молочні продукти є соціально значущими продуктами. Залежно від віку перевагу надають різним молочним продуктам, але споживання молока в Україні є традиційно високим. До складу молока входять 25 жирних кислот, 30 мінеральних солей, 20 амінокислот, 20 вітамінів. Регулярне споживання молока позитивно впливає на стан кісток, шкіри, зору, виводить з організму шкідливі речовини.

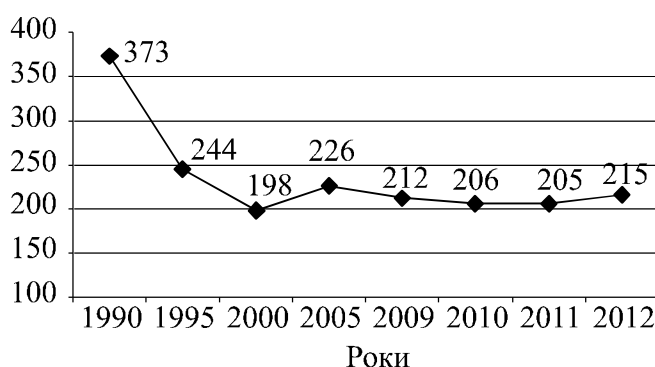

Рис. 1. Динаміка споживання молока та молочних продуктів в перерахунку на молоко, кг на рік на одну особу [2]

Рекомендації, що надаються спеціалістами з валеології щодо харчування населення, обов'язково включають положення щодо необхідності вживання молочних продуктів. Ними повинно задовольнятися 20 – 40 % добової фізіологічної потреби у зазначених харчових нутрієнтах. Є дані аналітичних досліджень, що свідчать про те, що в країнах з високим рівнем споживання білків тваринного походження та молочних продуктів на душу населення, спостерігається більш висока тривалість життя.

В цілому ж споживання молочних продуктів обумовлене специфікою попиту на цей вид продукції (традиції та звички), рівнем доходів, частки витрат у бюджеті на харчові продукти. Наприклад, в Західній Європі населення споживає понад 300 л молока на рік; у В'єтнамі та Індонезії — близько 10 л.

Раціональна норма споживання молока і молокопродуктів в Україні визначена на рівні 380 кг на 1 людину, а мінімальна — на рівні 341 кг в перерахунку на молоко з базовою масовою часткою жиру — 3,4 % (Наказ МОЗ України № 272 від 18.11.1999 р. «Про затвердження норм фізіологічних потреб населення України в основних харчових речовинах та енергії»). На жаль, лише у 1990 році показник споживання молокопродуктів наближався до раціональної норми і складав 373 кг на душу населення, а за останні 15 років найвищим показник був у 2012 році і дорівнював 214,9 кг (56,6 % від норми) [2].

Проте відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2000 р. № 656 визначено споживання молока для працездатного та непрацездатного населення на рівні 395,5 та 290,2 кг на рік, відповідно [3] (табл. 1).

Основною причиною зменшення споживання молока та молочних продуктів виступає скорочення виробництва молока-сировини (рис. 2). За статистичними даними виробництво в Україні молока-сировини за останні три роки залишається майже на одному рівні і у 2012 році воно становило близько 11,4 млн. тонн. Проте, це у 2,15 рази менше, порівняно із показником 1990 року — 24,5 млн. тонн.

Таблиця 1. Набори продуктів харчування для основних соціальних і демографічних груп населення згідно Постанови Кабінету Міністрів України

Найменування продукту	Норма споживання для працездатного населення (кг/рік на одну людину)	Норма витрат молока базисної жирності на 1 кг молочного продукту, кг	Витрати молока для забезпечення норми споживання, кг	Норма споживання для непрацездатного населення (кг/рік на одну людину)	Витрати молока для забезпечення норми споживання, кг
Масло вершкове	5	25	125	3,9	97,5
Молоко незбиране	60	1,1	66	83	91,3
Молоко з малим вмістом жиру	65	1,1	66		
Молоко нежирне, кефір, кисломолочні напої	—	1,1	—	22	24,2
Сметана	5	6	30	4	24
Сир твердий	3,5	11	38,5	—	—
Сир м'який	10	7	70	7,6	53,2
Всього молока, кг			395,5		290,2

Рис. 2. Динаміка виробництва молока-сировини в господарствах усіх категорій [2]

Саме обсяги сировини та її якість справляють вагомий вплив на економічну ефективність функціонування підприємств переробної промисловості. Основною проблемою переробних підприємств цукрової, молочної, м'ясної та інших галузей є недостатня кількість та низька якість сировини, що зумовлює недовикористання виробничих потужностей переробної промисловості та негативно впливає на конкурентоспроможність вітчизняної продукції [4, с. 167 – 168].

Проте скорочення виробництва молока — це не єдина причина скорочення виробництва молочних продуктів. На молокопереробні підприємства у 2012 році надійшло лише 4,7 млн. тонн молока, або 41,4 % від загального виробництва [5]. Обмежені ресурси надходження молока-сировини на молокопереробні підприємства загострюють конкуренцію на ринку сировини та провокують постійне зростання ціни на неї.

Товарність молока в Україні залишається однією із найнижчих. Наприклад, у Китаї товарність молока становить близько 70 %; у Росії — 50 %; Білорусії — 84 %; більшості країн ЄС сягає понад 90 % (Данія, Фінляндія, Франція).

Частка сільськогосподарських підприємств склала менше половини — 46,8 % загального обсягу проданого на переробні підприємства молока. Значна частка молока, що надходить від населення, збільшує витрати на виробництво молочної продукції, що пов'язано із потребою додаткових витрат на доведення молока до рівня, необхідного для забезпечення відповідної якості готових продуктів. Це, в свою чергу, призводить до зростання ціни на готову продукцію. Якісні параметри молока, що надходить на переробку наведено нижче (рис. 3).

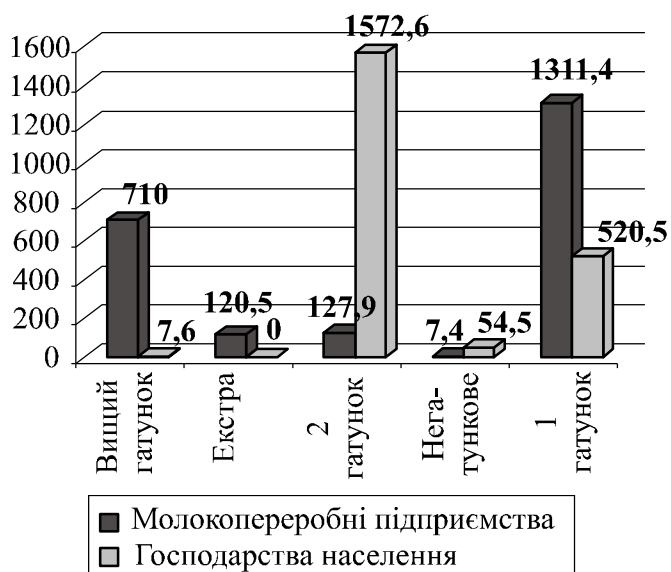

Рис. 3. Якість надходження молока на переробні підприємства у 2012 р. [5]

Як видно, молока якості екстра від населення не надходить взагалі. Населення на переробні підприємства постачає переважно молоко 2 гатунку, натомість від сільськогосподарських підприємств у постачанні переважає молоко 1 гатунку.

Аналіз якості молока-сировини згідно ДСТУ 3662-97 дозволяє зробити висновок, що молоко, яке поступає на переробні підприємства від сільськогосподарських підприємств, в більшості випадків відповідає першому (57,6 %) та вищому гатунку (31,2 %). У господарствах населення 73,1 % молока, закупленого в 2012 році, відповідає II гатунку і лише 0,4 % — вищому гатунку.

Скорочення виробництва молока відбулось за рахунок стрімкого скорочення поголів'я стада. Таке падіння відбувається всупереч зростанню продуктивності тварин. Поголів'я корів в господарствах усіх категорій останні 3 роки тримається на рівні 2,6 млн. голів, що значно нижче, ніж було на початку 1990 року (8,4 млн. голів).

За категоріями господарств стадо розподілено наступним чином: 22,5 % — в сільськогосподарських підприємствах, 77,5 % — у господарствах населення.

Така структура утримання стада не дозволяє отримувати молоко необхідної якості та обмежує надходження молока на підприємства. Із загальної кількості виробленого молока — 11377,6 тис. тонн сільськогосподарські підприємства виробили лише 2535,3 тисяч тонн молока, або 22,3 %. У розрахунку на одну особу у 2012 році вироблено 249,5 кг молока [5].

Скорочення обсягів виробництва молока в Україні відбувається на фоні зростання світових обсягів виробництва молока. Загальний обсяг світового

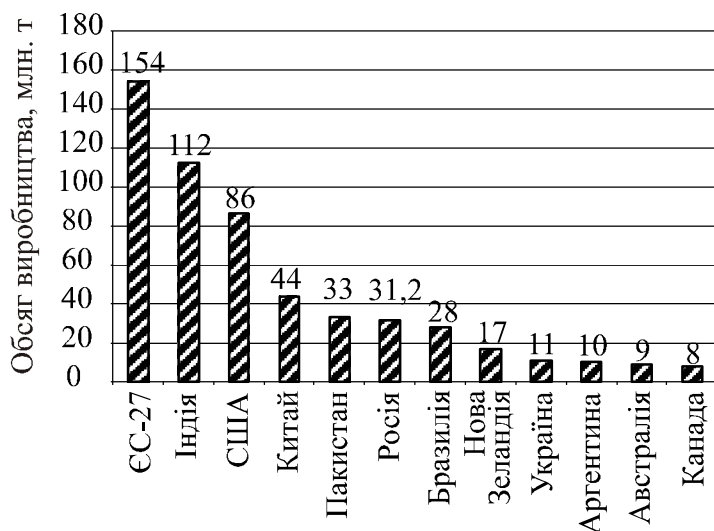

Рис. 4. Виробництво молока у світі в 2012 р. [6]

ну в рік. Лідерами по споживанню молока є Азія (близько 39 % світового молочного ринку; Європа — 28 %, Північна Америка — 13 %). Найбільш динамічне зростання за останні 6 років продемонстрували Північна Америка (26 %), Африка (22 %) та Азія (13 %).

Однією із причин скорочення споживання молока і молочних продуктів населенням України, крім зменшення обсягів виробництва молока-сировини, виступає висока вартість цих продуктів на внутрішньому ринку. Ціни на молоко і молочні продукти в Україні вищі, ніж середньосвітові (рис. 5, 6, 7) по більшості молочних продуктів. І така ситуація спостерігається на фоні вкрай низької покупної спроможності населення, високої питомої ваги витрат на харчові продукти в структурі сукупних витрат домогосподарств. Порівняння середньосвітових цін на окремі молочні продукти представлено нижче.

Так, середньосвітові ціни на сухе молоко вищі, ніж українські майже на 700 дол. США за 1 тону, в той же час ціни на масло вершкове вищі середньосвітових більше ніж на 1100 дол. США за 1 тону. Серед представленої групи країн ціни на українське вершкове масло найвищі. Так, українські ціни на вершкове масло вище цін на вершкове масло США на 1500 дол. США.

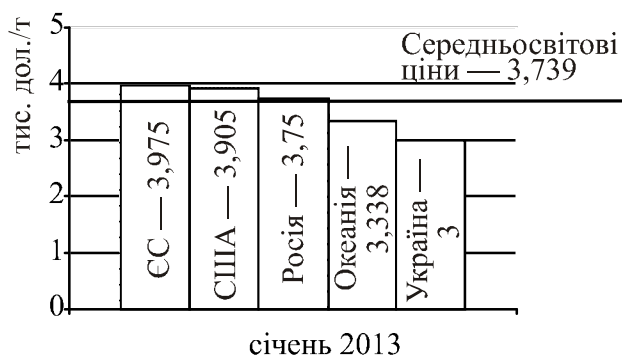

Рис. 5. Ціни на сухе молоко станом на 01.01. 2013 року [6]

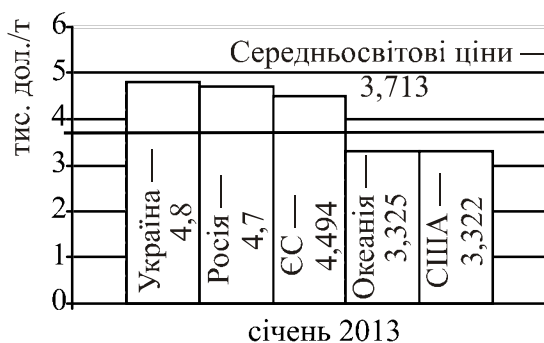

Рис. 6. Ціни на масло станом на 01.01. 2013 року [3]

Рис. 7. Ціни на сир твердий станом на 01.01. 2013 року [6]

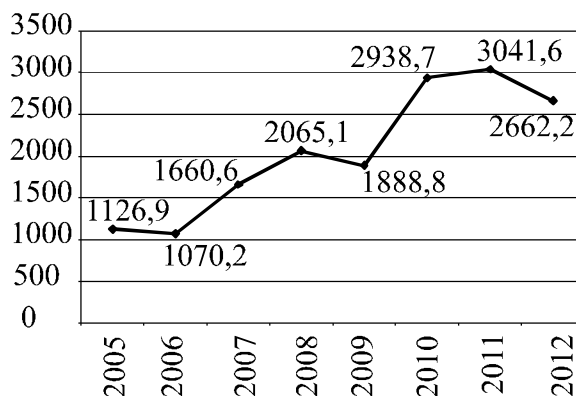

Рис. 8. Динаміка цін на молоко-сировину в Україні, грн. за 1 тону [2]

Варто зазначити, що ціна на сухе знежирене молоко залежить від ціни на масло, оскільки знежирене молоко виступає супутнім продуктом при одержанні вершків в процесі сепарування. З огляду на це низькі ціни на сухе молоко повинні компенсуватися підняттям цін на масло вершкове.

Ціни на українські тверді сири також знаходяться на рівні вищому середньосвітових — перевищення складає 573 дол. США за 1 тону. Ціни на тверді сири вищі, ніж в Україні, лише в Росії — на 1400 дол. США за 1 тону. Саме цим можна пояснити значні обсяги експорту українських сирів в Росію і намагання захистити внутрішній ринок Росії «сирними війнами», оскільки цінові важелі конкуренції в цьому разі не спрацьовують.

Проблеми ціноутворення на молочні продукти лежать у двох площинах: обмеженість пропозиції на ринку молока-сировини та якість молока, що постачається населенням на молокопереробні підприємства. Якщо у першому випадку обмежена пропозиція формує високі ціни на молоко, то низька якість збільшує витрати на виробництво молочних продуктів.

Особливістю сільськогосподарського виробництва можна визначити значну залежність від зовнішнього середовища. Йому притаманні значні коливання в обсягах виробництва та, відповідно, і у обсягах пропозиції. Не дивлячись на те, що якість молока залишається доволі низькою, ціни на молоко-сировину постійно зростають. Динаміка цін представлена нижче (рис. 8).

Крім того, особливістю молочного виробництва є високий рівень сезонності, що повинно визначати зміну цін протягом року. Дані таблиці 2 свідчать про відсутність єдиної політики ціноутворення, яка б була пов'язана із обсягами виробництва молока у сільському господарстві. Так, якщо зменшення ціни у 2007 році було характерне лише для 1 місяця — червня, у 2009 році — 2 місяця, то у 2012 році зниженням ціни характеризувався період з лютого по липень, а у 2012 році період зниження цін тривав вісім місяців.

Наведені зміни ціни по роках також не дозволяють зробити обґрунтовані висновки щодо впливу сезонності на цінову політику молокопереробних підприємств (табл. 3).

Всі молочні продукти протягом періоду, що досліджується, демонструють стійку тенденцію до підняття цін за виключенням 2012 року, коли, порівняно із показниками грудня 2011 року, ціни знизились. Для масла вершкового та

твердих сирів максимальне підняття цін було у 2009 році, коли темпи приросту склали 40,6 та 23,9 відсотків, відповідно. Молоко оброблене рідке мало максимальне підняття цін у 2010 році. Темп приросту — 25,2 %. Стрибок цін на молочні продукти у 2009 році не можна виправдати суттєвим підвищенням цін на молоко-сировину, оскільки така ситуація більш характерна для 2010 року, коли відбулось зростання цін на молоко-сировину на 55,5 %.

**Таблиця 2. Індекси цін виробників молочних продуктів та морозива
(до попереднього місяця; відсотків)**

Роки	Місяці року											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
2007	102,6	102,4	101,8	100,7	100,0	99,5	100,9	105,9	108,8	109,3	104,1	103,4
2008	101,2	99,9	99,6	98,3	97,8	98,4	100,2	101,4	101,5	101,9	101,2	102,7
2009	101,1	102,5	102,0	100,2	98,3	98,0	99,4	100,7	101,9	102,7	105,4	110,6
2010	107,2	103,8	101,1	95,6	97,4	98,6	101,1	105,5	108,7	104,5	96,8	99,4
2011	100,1	100,1	98,4	97,9	100,1	100,5	102,2	103,6	105,0	101,5	101,1	100,8
2012	99,5	99,9	99,5	98,0	99,6	98,7	99,1	99,7	101,2	101,2	100,6	100,4

Джерело: складено за [8, с. 40 – 41]

Таблиця 3. Індекси цін виробників на молочні продукти, відсотків

Молочні продукти	2007	2009	2010	2011	2012
Виробництво молочних продуктів та морозива/	128,5	111,3	131,7	111,0	104,5
Молоко оброблене рідке	105,7	120,6	125,2	108,0	99,3
Масло вершкове	108,6	140,6	123,0	106,2	91,9
Сири тверді	106,7	123,9	118,2	119,3	94,0
Молоко-сировина	94,4	91,5	155,5	103,4	86,7

Джерело: складено за [8, 5]

Ціноутворення відіграє важливу роль у обсягах споживання населенням України молока та молочних продуктів на внутрішньому ринку.

Формування механізму ціноутворення в агропромисловому комплексі повинно ґрунтуватися на визначенні такої ціни, яка б сприяла дотриманню еквівалентності обміну та забезпечувала сільськогосподарським виробникам рівень доходів, достатній для здійснення відтворення [7].

У ланцюгу виробництва молока-сировини — виробництво молочних продуктів — реалізація норма прибутку розподілена на користь торгівлі, не дотримана паритетність у розподілі прибутку, а зростання цін на молоко-сировину не стимулює сільськогосподарських виробників до нарощування обсягів виробництва молока.

Підтвердити залежність рівня споживання молока і молокопродуктів можуть стати дані щодо споживання молочних продуктів населенням із різним рівнем доходів (табл. 4).

Таблиця 4. Споживання молочних продуктів у домогосподарствах за квінтільними (20%-ми) групами за рівнем середньодушових еквівалентних загальних доходів (у середньому за місяць у розрахунку на одну особу; кг)

Роки	Усі домогосподарства	У тому числі за квінтільними (20%-ми) групами за рівнем середньодушових еквівалентних загальних доходів ¹ у місяць					Із середньодушовими еквівалентними загальними доходами у місяць, нижчими прожиткового мінімуму
		перша	друга	третя	четверта	п'ята	
2000	17,1	9,6	14,1	17,5	21,4	27,0	14,0
2005	21,7	13,5	19,0	22,6	26,5	31,6	16,7
2008	22,6	17,6	21,6	22,6	24,1	27,4	13,7
2009	19,8	14,9	18,2	19,5	21,8	25,4	12,2
2010	19,1	14,3	17,7	19,2	21,0	24,5	12,3
2011	18,9	14,3	17,5	19,2	20,4	24,1	11,7
9 місяців 2012	19,4	14,9	18,1	19,5	21,3	23,8	12,9

Джерело: [2, с. 193 – 197]

Починаючи з 2009 року відбувається скорочення споживання молока і молочних продуктів населенням України, при цьому різними темпами, але по всіх квінтільних групах. Підвищення споживання молока і молочних продуктів спостерігається у 2012 році. Саме для цього року характерне найбільше зменшення ціни виробників молочних продуктів і морозива протягом 8 місяців.

У 2000 р. спостерігається різниця у споживанні молочних продуктів між першою та п'ятою квінтільними групами у 2,8 рази. До 2012 року цей розрив скоротився до показника 1,6 рази. Проте споживання молокопродуктів населенням із середньодушовими еквівалентними загальними доходами у місяць, нижчими прожиткового мінімуму, за цей період скоротилось з 14 кг у 2000 році до 11,7 кг у 2010 році та 12,9 кг у 2012 році.

Таким чином можна говорити про існування залежності споживання молокопродуктів від рівня доходів і ціни на них.

Для забезпечення доступності молока і молочних продуктів незахищеним верствам населення необхідне використання державного регулювання, яке може забезпечити більшу ефективність в розподілі молочних продуктів. До таких інструментів, в першу чергу, доцільно віднести адресну допомогу, що дозволить вирівняти обсяги споживання молокопродуктів між різними квінтільними групами.

Висновки

Особливістю формування цін на продовольчі товари є залежність кон'юнктури ринку від таких факторів: достатність сировинних ресурсів; якість сировини і готової продукції; ціна реалізації сировини; місце реалізації готової продукції; торгова марка; рівень платоспроможності населення.

Проте найбільший вплив на ціну має саме рівень покупної спроможності населення, тому ціна виступає на сьогодні одним із основних чинників, що формує конкурентні переваги товару та визначає ринкову частку підприємств харчової промисловості на ринку продовольчих товарів України. З огляду на це найбільший вплив на рівень споживання харчових продуктів ціна здійснює у таких сегментах ринку молочних продуктів як сир, вершки, масло, йогурти тощо.

Вищевикладене дає можливість зробити висновок, що заходи держави для забезпечення необхідного рівня споживання харчових продуктів населення мають бути спрямовані не лише на встановлення конкурентних цін та запобігання недоброякісній конкуренції, а й на підвищення соціального захисту населення через підвищення рівня доходів населення.

На сучасному етапі ми вважаємо за доцільне застосування державних важелів в управлінні процесами забезпечення необхідного рівня споживання харчових продуктів у достатній кількості, насамперед, — адресну допомогу для малозабезпечених верств населення.

Література

1. Капінус Л.В., Скригун Н.П. Сутність та систематизація методів встановлення цін в ринкових умовах / Л.В.Капінус, Н.П. Скригун // Наукові праці Національного університету харчових технологій.
2. Статистичний щорічник України за 2012 рік. / За редакцією Н.С. Власенко. К. — Держкомстат, 2013 — 240 с. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2000р. № 656
4. Пархомець М.К. Ціноутворення на продукцію підприємств переробної промисловості АПК. / М.К. Пархомець // Інноваційна економіка. — 2010. — с. 167 – 175
5. Статистичному збірник «Сільське господарство України» за 2012 рік. / За редакцією Н.С. Власенко. К. — Держкомстат, 2013 — 402 с.
6. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database
7. Кравченко О.В., Ткачук І.Й. Визначення напрямів та етапів розподілу цін в галузях АПК / О.В. Кравченко, І.Й. Ткачук // Наукові праці Черкаського державного технологічного університету. — 2010. — С. 56 – 62.
8. Статистичний щорічник України «Індекси цін виробників» за 2012 рік. / За редакцією Н.С. Власенко. К. — Держкомстат, 2013 — 240 с.

ВЛИЯНИЕ ЦЕНЫ НА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ ПРОДУКЦИИ НА РЫНКЕ МОЛОКА

Т.Л. Мостенская, Н.П. Сычевский

Национальный университет пищевых технологий

В статье рассмотрены основные методы ценообразования и раскрыты факторы формирования цены на молоко и молочные продукты. Авторами определены проблемы обеспечения молоком и молочными продуктами населения

Украины и показано влияние ценовой политики на объемы потребления молочных продуктов. Охарактеризовано состояние рынка молочных продуктов в Украине и мире. Определены особенности формирования цены на молоко и молочные продукты в Украине, показана динамика цен на молоко-сырье и розничных цен на отдельные виды молочных продуктов. Охарактеризованы существующие тенденции формирования цены на группы молочных продуктов. Сделан вывод о необходимости направления государственного регулирования на социальную защиту населения для обеспечения потребления молока и молочных продуктов на уровне рациональных норм.

Ключевые слова: *молоко, молочные продукты, конкуренция, методы ценообразования.*